

Варто зауважити, що в сучасних умовах глобалізації економіки не може існувати однієї національної грошової теорії. Як свідчить практика, усі країни прийняли кількісну теорію за основу формування грошових відносин. Сучасний варіант кількісної теорії грошей надає широкий арсенал інструментів і методів для реалізації державою своєї монетарної політики. Відтак відзначимо, що в сучасних умовах ринкового господарювання кількісна теорія грошей з урахуванням її трансформації в кейнсіанську-неокласичну модель може стати домінуючою, що обумовлено суттєвим впливом на економічні відносини фінансового капіталу. На сьогодні, з урахуванням динамічного розвитку фінансових ринків, існує реальна можливість для синтезу та взаємного розвитку теорій грошей на єдиних методологічних засадах.

Література:

1. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник/ Б. С. Івасів; НБУ, Мін-во освіти і науки України, Тернопільський нац. економічний ун-т. - 3-тє вид., змін. та доп. Тернопіль: Карт-бланш, 2008. 528 с.
2. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2011. 352 с.
3. Мищенко С. В. Современные проблемы теории денег и денежного обращения. К. : Центр научных исследований НБУ, Університет банківського дела, 2011. 230 с.
4. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник / Мін-во освіти і науки України, КНЕУ; ред. М. І. Савлук. – 4-тє вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2006. 744 с.

Тулай Оксана Іванівна

*Д.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Сьогодні в Україні ведеться чимало дискусій щодо масштабів соціальних видатків держави. Проте жодного конструктивного визначення соціальних зобов'язань держави не сформульовано. Більшість науковців основну мету здійснення соціальних видатків бюджету вбачають у забезпеченні соціальних потреб та підвищенні реальних доходів населення. З цим складно не погодитися, проте футурологічно

компенсаційне витрачання коштів бюджету на соціальні цілі має поступово переростати у соціальне інвестування майбутнього. Слід визнати, що в контексті парадигми сталого людського розвитку основним вектором системи функціонування соціальних видатків бюджету є здійснення інвестицій у майбутнє.

У доповіді ООН про людський розвиток за 2014 р. «Забезпечення сталого прогресу людства: зменшення уразливості та формування життєстійкості» зазначається, що потенціал людини формується протягом життя і його потрібно культивувати та підтримувати, оскільки в протилежному разі він може стагнувати; на потенціал впливають інвестиції, здійснені на попередніх етапах життя; чим раніше відбувається інвестування життєвого потенціалу людини, тим кращими є її перспективи [1]. А якщо у кожної людини будуть хороші перспективи, то і держава загалом процвітатиме. Це також означає, що соціальні видатки бюджету є не наслідком, а причиною ефективного економічного розвитку держави. В. Базилевич щодо цього зауважує, що одним із мегатрендів сучасного економічного розвитку є соціалізація, пов'язана з підпорядкуванням економічних процесів інтересам розвитку людини та суспільства загалом [2, с. 13–14].

Таким чином, соціальні видатки містять дві складові, тому їх необхідно класифікувати відповідно до кінцевого призначення: соціальна складова – це видатки на поточні потреби населення, а економічна – інвестиції у розвиток людського потенціалу, що впливають на продуктивність праці. Для реалізації завдань сталого людського розвитку пріоритетне значення мають соціальні видатки бюджету на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та соціальне забезпечення, охорону навколишнього природного середовища.

Очевидно, що видатки на охорону здоров'я можна розглядати і як інвестиції у розвиток людського потенціалу, і як особисте споживання. Роль інвестиційної складової полягає в тому, що від здоров'я людини залежить реалізація її потенціалу, а це відповідно впливає на продуктивність праці. Якщо підтримка здоров'я продовжується після закінчення працездатного віку, то це можна розглядати як поточне споживання.

Відповідно до класифікації видатки на освіту – це, як правило, інвестування в розвиток людського потенціалу. Чим більший їхній обсяг, тим ефективніша інвестиція у майбутнє. Разом із цим здоров'я і освіта є не лише засобами досягнення, а й невід'ємними компонентами добробуту

людей. З огляду на це держава має інвестувати ці галузі навіть тоді, коли вони не забезпечують традиційного економічного ефекту.

Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення також характеризуються інвестиційною складовою. З позиції економічної доцільності вони є інвестиціями у розвиток людського потенціалу. Прикладами в цьому разі можуть бути виплати соціальних допомог дітям і сім'ям (безпосереднє інвестування розвитку людського потенціалу) тощо.

Видатки на охорону навколишнього природного середовища сприяють досягненню гармонійного руху суспільства у напрямку збереження довкілля для сучасного та майбутніх поколінь, з одного боку, зміцнення енергетичної та екологічної безпеки держави – з іншого.

Очевидно, що проблема втручання держави у соціальну сферу залишається відкритою. Здебільшого дискусії ведуться між прихильниками активного втручання держави у соціальну сферу та лобістами передання частини соціальної відповідальності громадянам. Можливо, ідеальним вирішенням проблеми було б збалансування цих двох концепцій. Однак у сучасних українських реаліях лише держава може мобілізувати необхідні ресурси, справедливо розподіляти суспільні блага, формувати ефективні соціальні інститути та створювати різноманітні соціальні програми. Сьогодні громадяни України, як ніколи, потребують державної підтримки та інвестицій у розвиток власного потенціалу.

Саме на врахуванні національно-історичних особливостей у побудові системи державних фінансів наголошував відомий німецький економіст і фундатор сучасних концептуальних засад державної соціальної політики А. Вагнер [3]. Як влучно висловився В. Андрущенко, «новаторство А. Вагнера полягало в підпорядкуванні бачення фінансової системи соціально-етичним і суспільно-державницьким критеріям» [4, с. 45]. Розмірковуючи щодо цього, С. Юрій зазначив: «Опираючись на теоретичні та практичні аспекти визначених історичним розвитком суспільства відповідних аксіом та законів, кожна країна здійснює постійний пошук на різних етапах свого розвитку найбільш оптимального співвідношення між конкурентним ринком і вільним підприємництвом, з одного боку, та втручанням держави в економіку та соціальну політику – з іншого» [5, с. 18]. Досліджуючи питання функціонального призначення держави в епоху глобалізації та її роль у регулюванні економічних процесів і соціальних взаємовідносин, Н. Кравчук вважає, що сучасний формат має зміщуватися «з тандему «риннок-держава» чи в оновленому

варіанті «глобалізація-держава» на діалектичну тріаду «людина-держава-глобальне суспільство» [6, с. 17].

Для того, щоби проаналізувати роль держави у розвитку людського потенціалу, здійснимо оцінювання структурних змін видатків зведеного бюджету, спрямованих на ці цілі, за допомогою одного з показників соціально-економічної статистики – індексу Рябцева. Для проведення дослідження серед інших квадратичних індексів (індексу Галлахера, індексу Салаї, індексу Гатєва) оберемо саме цей інтегральний коефіцієнт, оскільки він базується на чіткій шкалі оцінки структурних відмінностей.

Отримані значення показника структурних зрушень на основі даних щодо обсягу видатків Зведеного бюджету України у 2001–2015 рр. подано у табл. 1.

Таблиця 1

**Показники структурних зрушень обсягу видатків
Зведеного бюджету України на розвиток людського потенціалу,
розраховані за індексом Рябцева**

Порівняльний період (роки)	Значення індексу Рябцева	Інтерпретація
2001–2002	0,1536	суттєвий рівень відмінностей
2002–2003	0,1531	суттєвий рівень відмінностей
2003–2004	0,0839	низький рівень відмінностей
2004–2005	0,2692	суттєвий рівень відмінностей
2005–2006	0,0890	низький рівень відмінностей
2006–2007	0,0711	низький рівень відмінностей
2007–2008	0,0839	низький рівень відмінностей
2008–2009	0,2017	суттєвий рівень відмінностей
2009–2010	0,0470	дуже низький рівень відмінностей
2010–2011	0,1823	суттєвий рівень відмінностей
2011–2012	0,1005	низький рівень відмінностей
2012–2013	0,0443	дуже низький рівень відмінностей
2013–2014	0,2431	суттєвий рівень відмінностей
2014–2015	0,02524	тотожність структур

Джерело: розраховано автором.

Як підтверджують дані табл. 1, суттєві структурні зрушення характерні для 2001–2002 рр. (за рахунок перерозподілу видатків бюджету на освіту та на соціальний захист і соціальне забезпечення); 2002–2003 рр. (за рахунок збільшення видатків на охорону здоров'я та на соціальний захист і соціальне забезпечення); 2004–2005 рр., 2008–2009 рр. (за рахунок збільшення видатків на соціальний захист і соціальне

забезпечення та зменшення на охорону здоров'я); 2010–2011 рр. (за рахунок збільшення видатків на охорону здоров'я та на освіту) та 2013–2014 рр. (за рахунок збільшення видатків на освіту та зменшення видатків на охорону здоров'я). Значні структурні зрушення, що спостерігалися у вказані періоди, свідчать про зміну пріоритетів і нестабільність у витрачанні бюджетних коштів на розвиток людського потенціалу.

Водночас у 2003–2004 рр., 2005–2006 рр., 2006–2007 рр., 2007–2008 рр., 2011–2012 рр. спостерігався низький рівень структурних зрушень, а періоди 2009–2010 рр. та 2012–2013 рр. характеризувалися дуже низьким рівнем структурних зрушень, що вказує на певну стабільність у витрачанні бюджетних коштів, спрямованих на розвиток людського потенціалу. Тотожність структур спостерігалася у 2014–2015 рр., що свідчить про відсутність відмінностей щодо розподілу коштів, спрямованих на розвиток людського потенціалу в цей період.

Література:

1. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience provides, URL: <http://hdr.undp.org/en> (дата звернення 08.11.2017).

2. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності. *Парадигмальні зрушення в економічній теорії XXI ст.*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ 15–16 листоп. 2012 р.) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. С. 11–15.

3. Wagner A. *Grundlegung der politischen Ökonomie*. Leipzig: Winter, 1892.

4. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменярь, 2000. 303 с.

5. Юрій С. Обрії фінансизму. Вісник Тернопільського національного економічного університету. Тернопіль, 2008. № 5. С. 13–18.

6. Кравчук Н. Я. Соціально відповідальна держава в контексті корекції глобальних фінансових дисбалансів. *Наукові записки*. Острог, 2012. Вип. 20. С. 12–18.